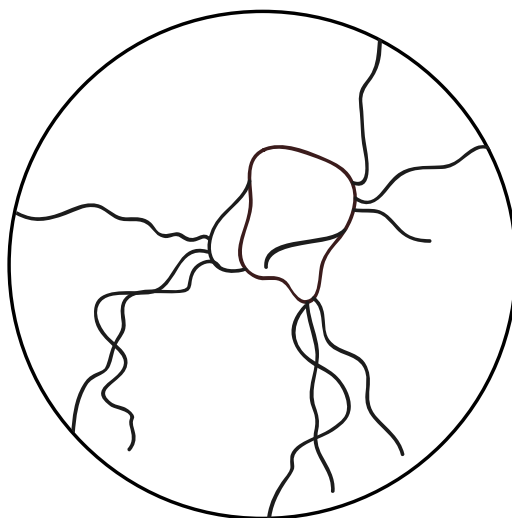

METODICKÝ LIST K PRACOVNÍMU LISTU NEJEN PRO UČITELE VÝTVARNÉ VÝCHOVY

VNITŘNÍ SVOBODA MIKULÁŠ MEDEK [1926–1974]: KORÁLOVÝ OBRAZ [PREPAROVANÝ OBRAZ], 1961

Cílová skupina: žáci 6.–9. tříd ZŠ

Tematické okruhy: informel, potřeby, pocity, ne/svoboda,
ohrožení, psychohygiena

Zařazení: 60. léta 20. století

Vážení pedagogové,

tento metodický list slouží jako manuál k aktivitám uvedeným v pracovním listu k dílu Mikuláše Medka *Korálový obraz* z roku 1961. Nabízí možnosti, jak pracovní list využít, jak s ním pracovat při výuce, a poskytuje podrobnou metodiku a informace k realizaci aktivit tak, aby učitel nad samotnou přípravou strávil co nejméně času.

Jeho cílem je přinést Vám inspiraci, jak využít výtvarné umění ve výuce různých předmětů. Není tedy určen pouze pedagogům výtvarné výchovy; věříme, že osloví i učitele dějepisu, českého jazyka či hudební výchovy.

Žáci mohou na aktivitách pracovního listu pracovat pod Vaším vedením při výuce, ale i samostatně, s Vaší podporou, například v rámci distanční výuky. Je možné použít pracovní list jako celek, ale můžete se také zaměřit pouze na vybranou aktivitu, tedy na jeden vzdělávací obor. Pokud si zvolíte tuto cestu, doporučujeme v rámci jedné aktivity nevynechávat její dílčí části, neboť mají na daném místě své opodstatnění.

V tabulce níže uvádíme přehled jednotlivých aktivit, jejich cíle, časovou dotaci a potřebné pomůcky. Navrhovaný časový harmonogram vychází z našich zkušeností, nicméně je možné jej prodloužit a věnovat větší prostor zejména diskusím. Mimo běžnou výuku můžete listy použít například při realizaci projektových dnů.

Věříme, že Vám budou materiály užitečným pomocníkem, zpestří Vaši výuku a inspirují Vás k dalším aktivitám. Každé dílo, každé téma, každý autor poskytuje různé cesty.

Budeme rádi za Vaši zpětnou vazbu.

Srdečně
Lektorské centrum GASK

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Učivo
Jazyk a jazyková komunikace	Český jazyk a literatura	Komunikační a slohová výchova – čtení, naslouchání, mluvený projev, písemný projev Literární výchova – tvořivé činnosti s literárním textem, způsoby interpretace literárních a jiných děl
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví	Zdravý způsob života a péče o zdraví – tělesná a duševní hygiena Hodnota a podpora zdraví – celostní pojetí člověka ve zdraví a nemoci Osobnostní a sociální rozvoj – psychohygiena
Člověk a společnost	Dějepis	Člověk v dějinách – význam zkoumání dějin, získávání informací o dějinách; historické prameny – historický čas a prostor Rozdělený a integrující se svět – vnitřní situace v zemích východního bloku – vývoj Československa od r. 1945 do r. 1989 – problémy současnosti
	Výchova k občanství	Člověk ve společnosti – kulturní život – lidská setkání – zásady lidského soužití Člověk jako jedinec – vnitřní svět člověka
Umění a kultura	Výtvarná výchova	Rozvíjení smyslové citlivosti – prvky vizuálně obrazného vyjádření – uspořádání objektů do celků v ploše, objemu, prostoru a časovém průběhu – reflexe a poměr zrakového vnímání ke vnímání ostatními smysly – smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření Uplatňování subjektivity – prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností – typy vizuálně obrazných vyjádření – přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením Ověřování komunikačních účinků – osobní postoj v komunikaci – komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření – proměny komunikačního obsahu
Průřezová témata	Osobnostní a sociální výchova	Osobnostní rozvoj – rozvoj schopností poznávání – sebepoznání a sebepojetí – seberegulace a sebeorganizace – kreativita Sociální rozvoj – poznávání lidí – mezilidské vztahy – komunikace – kooperace a kompetice
	Výchova demokratického občana	Občan, občanská společnost a stát Principy demokracie jako formy vlády a způsobu rozhodování
	Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech	Evropa a svět nás zajímají Jsme Evropané

ANOTACE

Korálový obraz Mikuláše Medka vyvolává silnou touhu prozkoumat každou zobrazenou stopu a odhalit příběh, který v sobě skrývá. Odkazuje k totalitnímu režimu v Československu a zachycuje v sobě strach, ohrožení i samotu – prožitky a pocity umělce, který byl režimem zakázaný. V rámci aktivit si žáci uvědomí, jak totalitní režim ovlivňoval každodenní život lidí, jak se cítili a co prožívali. Pokusí se určit, co sami potřebují ke spokojenému životu a zda jsou jejich potřeby naplňovány. Uvědomí si, co je to svoboda a kdy o ni mohou přijít. V závěru pak svůj vlastní prožitek ne/svobody výtvarně zpracují.

MIKULÁŠ MEDEK

byl vnukem významného českého malíře Antonína Slavíčka. Studoval na Akademii výtvarných umění, tu však nedokončil, a z VŠUP byl vyloučen po komunistickém převratu, protože byl synem legionáře Rudolfa Medka. Během života se jeho umělecký styl značně proměňoval, začínal surrealismem, od něhož dospěl k nefigurativním preparovaným obrazům – kombinoval olejomalbu a email v postupném několikvrstevném nanášení na plátno. Nejčastějšími barvami těchto obrazů je pařížská modř, kadmium červené a kraplak tmavý. Každý obraz má mystický charakter a je ovlivněn spiritualitou. V roce 1963, v době, kdy byla katolická církev státem perzekvována, vytvořil společně se sochařem Janem Koblasou oltářní obraz pro farní kostel sv. Petra a Pavla v Jedovnicích. Za manželku si vzal fotografku Emilu Tláskalovou. Jejich dcera Eva Kosáková Medková je historičkou umění. Bratrem Mikuláše Medka byl novinář a hudební publicista Ivan Medek. Mikuláš zemřel v 47 letech na komplikace spojené s diabetem.

DOBOVÝ KONTEXT

Evropské poválečné umění reagovalo na válečné prožitky, ale i na aktuální společenské a politické dění. Z uměleckých směrů této doby je třeba jmenovat surrealismus, abstraktní expresionismus a existencialismus. V Československu se po komunistickém převratu v roce 1948 do umění promítla témata agrese a krutosti, ale i pocitu ohrožení a bezmoci. Komunistická vláda nebyla nakloněna umělcům, kteří se nehodlali přizpůsobit jejímu diktátu a sovětskému vzoru, a už vůbec ne těm, kdo patřili mezi takzvané třídní nepřátele. Do této kategorie, kvůli svému rodinnému původu, náležel i Mikuláš Medek. Své obrazy tak v Československu mohl vystavovat jen v krátkém období kulturního uvolnění v šedesátých letech. Do českého umění tehdy pronikaly ze západu informel, pop-art, groteska, nová figurace, op-art a kinetické umění. Zralá tvorba Mikuláše Medka je blízká právě informelu. V druhé polovině 60. let hojně vystavoval svá díla v západní Evropě. Srpnová okupace v roce 1968 a nástup normalizace však daly jméno Mikuláše Medka opět na index. Celý náklad jeho první monografie, která byla vydána v roce 1970, tak putoval rovnou do stoupy.

PŘEHLED AKTIVIT

Aktivita	Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
DĚJEPIS když se řekne totalita	45 minut	<p>Vytvoří myšlenkovou mapu na téma ‚totalitní doba v ČSSR‘.</p> <p>Na základě ukázek z filmů a úryvků z knih popíše totalitní dobu.</p> <p>Porovná současnou dobu s dobou totalitní pomocí Vennova diagramu.</p>	papíry a psací pomůcky, ukázky z filmů a úryvky z knih o totalitní době v ČSSR
VÝTVARNÁ VÝCHOVA v roli detektiva	20 minut	<p>Popíše obraz na základě jeho detailního prozkoumání.</p> <p>Pojmenuje pocity, které v něm obraz vyvolává, a zdůvodní je.</p> <p>Interpretuje obraz na základě motivů a stop, které se v něm nacházejí.</p> <p>Popíše událost, která se v obraze mohla promítnout.</p> <p>Seznámí se s životem a dílem malíře Mikuláše Medka.</p>	reprodukce obrazu, lupa
VÝCHOVA KE ZDRAVÍ moje potřeby	45 minut	<p>Vyjmenuje situace, ve kterých se člověk cítí ohrožen.</p> <p>Uvědomí si vliv uspokojování svých potřeb na vlastní prožívání a emoce.</p> <p>Definuje pojem psychohygiena a vyjmenuje její zásady.</p> <p>Seznámí se s Maslowovou pyramidou.</p> <p>Zamýšlí se nad vlastními potřebami, uvědomí si, co mu přináší pocit spokojenosti a naopak.</p> <p>Seřadí potřeby podle vlastních priorit.</p>	Maslowova pyramida potřeb, zásady psychohygieny, papíry a psací potřeby
VÝCHOVA K OBČANSTVÍ ne/svoboda	45 minut	<p>Spolupracuje ve skupině, domlouvá se, vyjadřuje svůj názor.</p> <p>Zamýšlí se nad tématem ‚ne/svoboda‘ v dobovém kontextu.</p> <p>Vypíše asociace spojené s pojmem ‚ne/svoboda‘.</p> <p>Prezentuje svoji skupinovou práci.</p> <p>Literárně vyjádří svoji zkušenost s ne/svobodou.</p>	flipchartové papíry, barevné fixy
VÝTVARNÁ VÝCHOVA preparovaný obraz	2 × 20 minut (+ čas na schnutí)	<p>Pracuje s barvami, míchá je a nanáší ve vrstvách.</p> <p>Pracuje bezpečně s nožem nebo jiným ostrým předmětem.</p> <p>Zachycuje výtvarně své pocity.</p> <p>Inspiruje se tvorbou Mikuláše Medka.</p> <p>Reflektuje své pocity při tvorbě obrazu.</p>	kartony, barvy (latex, tempery), štětce, ostré předměty (nože, jehly...)

PRŮVODCE PRACOVNÍM LISTEM – METODICKÝ POSTUP

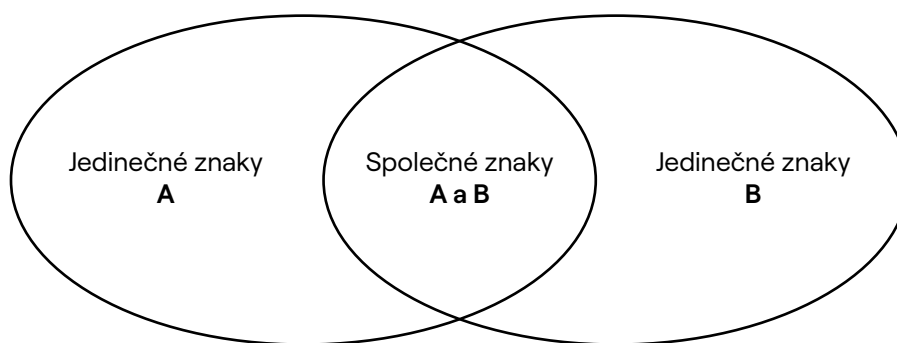
DĚJEPIS když se řekne totalita

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	Vytvoří myšlenkovou mapu na téma „totalitní doba v ČSSR“. Na základě ukázek z filmů a úryvků z knih popíše totalitní dobu. Porovná současnou dobu s dobou totalitní pomocí Vennova diagramu.	papíry a psací pomůcky, ukázky z filmů a úryvky z knih o totalitní době v ČSSR

Vytvořte s dětmi myšlenkovou mapu na téma „totalitní doba v ČSSR“. Jaké myšlenky je napadají? Co si s tímto obdobím spojují? Vybídněte žáky, aby se na tuto dobu zeptali svých rodičů a prarodičů. Jaké mají vzpomínky? Jaké pocity se s nimi pojí?

Abyste žákům tuto dobu přiblížili, pusťte jim ukázky z filmů, které zachycují toto období, případně přečtěte úryvky z knih. Doporučujeme například knihu Petra Síse *Zed'*, bezeslovný komiks Petra Čecha *A*, knihy Petra Šabacha a podle nich natočené filmy *Pelíšky*, *Občanský průkaz* a *Pupendo*. Vhodné jsou i filmy *Báječná léta pod psa*, *Učitelka* aj. Při výběru se zaměřte zejména na pasáže, které demonstrují potlačování práv a svobod v totalitním státě.

Na závěr žáci porovnají dobu současnou s dobou totalitní. Jak se tato doba liší od té, kterou žijeme my? V čem se naopak shodují? Pro přehlednost je vhodné vytvořit Vennův diagram.

- A totalitní doba
B současná doba

VÝTVARNÁ VÝCHOVA v roli detektiva

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
20 minut	Popíše obraz na základě jeho detailního prozkoumání. Pojmenuje pocity, které v něm obraz vyvolává, a zdůvodní je. Interpretuje obraz na základě motivů a stop, které se v něm nacházejí. Popíše událost, která se v obraze mohla promítnout. Seznámí se s životem a dílem malíře Mikuláše Medka.	reprodukce obrazu, lupa

Ukažte žákům reprodukci *Korálového obrazu* a prozradte jim, že do něj Mikuláš Medek ukryl své prožitky a pocity. Nechte žáky obraz opravdu detailně prozkoumat, každý centimetr čtverečný. Zdáli i zblízka, a mohou použít i lupu. Co v obraze odhalí? Jak na něj obraz působí? O čem promlouvá? Na základě stop, které v obraze najdou (vrypy, škrábance...), a s pomocí své fantazie žáci obraz interpretují. Jaké pocity měl asi umělec? Jaká událost se do obrazu mohla promítnout? Našli v obraze figuru? Co vyjadřuje barva obrazu?

Představte jim Mikuláše Medka jako malíře, který byl pro svůj původ a přesvědčení vyloučen ze studií, byl sledován StB, nemohl se žít jako výtvarník na volné noze a vystavovat své obrazy. Svou osobní zkušenost vtiskl do maleb – preparovaných obrazů, které jsou typické svými pastózními vrstvami. V obrazech a jejich vrstvách, byť třeba jen v náznaku, je vždy přítomna figura, respektive stopy po ní, po člověku a jeho situaci. Obraz se tak stává otiskem všech zranění, bolestí, vrásek, škrábanců a prožitků.

VÝCHOVA KE ZDRAVÍ moje potřeby

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	<p>Vyjmenuje situace, ve kterých se člověk cítí ohrožen. Uvědomí si vliv uspokojování svých potřeb na vlastní prožívání a emoce.</p> <p>Definuje pojem psychohygiena a vyjmenuje její zásady.</p> <p>Seznámí se s Maslowovou pyramidou.</p> <p>Zamýšlí se nad vlastními potřebami, uvědomí si, co mu přináší pocit spokojenosti a naopak.</p> <p>Seřadí potřeby podle vlastních priorit.</p>	Maslowova pyramida potřeb, zásady psychohygieny, papíry a psací potřeby

Korálový obraz vypovídá o době, ve které vznikl, i o samotném Mikulášovi. Zachytil v něm pocity ohrožení i úzkosti. Když se do obrazu vcítíme, přenesou se tyto emoce i na nás. Ptejte se žáků, v jakých situacích se člověk může cítit ohrožen.

Pocity jsou ovlivněny uspokojováním našich potřeb. Máme-li se cítit spokojeně a prožívat radost, pak je třeba, aby naše potřeby byly naplňovány a abychom o nich i o svých pocitech mluvili, dovedli je vyjádřit. Vyjadřování emocí patří mezi zásady psychohygieny. Co dalšího přispívá k naší vnitřní spokojenosti? Seznamte žáky se zásadami psychohygieny a nechte je sestavit, po vzoru Maslowa, vlastní pyramidu potřeb. Co je pro ně nejdůležitější a přináší jim největší uspokojení? Můžete pracovat se všemi potřebami v tabulce, případně si mohou žáci vybrat jen některé.

Při reflexi se žáků ptejte, jak o potřebách uvažovali. Jaké myšlenky ovlivnily jejich rozhodování?

Nedostatkové potřeby:

FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY:	vzduch, voda, potrava, spánek, teplo, pohyb
BEZPEČÍ:	jistota, stabilita, zdraví, přístřeší, peníze, zaměstnání
LÁSKA A SOUNÁLEŽITOST:	přijetí, přátelství, intimita a vztahy
SEBEHODNOCENÍ:	úspěchy, uznání, úcta, kompetence

Růstové potřeby:

KOGNITIVNÍ POTŘEBY:	poznání, chápání
ESTETICKÉ POTŘEBY:	řád, krása, symetrie
SEBEAKTUALIZACE:	seberealizace – naplnění vlastního potenciálu
SEBETRASCENDENCE:	pomáhání ostatním, víra – navázání kontaktu s tím, co nás přesahuje

Potřeby výše uvedené jsou seřazeny podle Maslowa. Základnu jeho pyramidy tvoří fyziologické potřeby, nejdříve jsou potřeby sebetranscendence.

VÝCHOVA K OBČANSTVÍ ne/svoboda

Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
45 minut	<p>Spolupracuje ve skupině, domlouvá se, vyjadřuje svůj názor.</p> <p>Zamýšlí se nad tématem „ne/svoboda“ v dobovém kontextu.</p> <p>Vypíše asociace spojené s pojmem „ne/svoboda“.</p> <p>Prezentuje svoji skupinovou práci.</p> <p>Literárně vyjádří svoji zkušenost s ne/svobodou.</p>	flipchartové papíry, barevné fixy

V rámci literatury a filosofie je s informem spojen existencialismus, nejvlivnější myšlenkový proud poválečné generace, který reflektuje její úzkostný životní pocit a svět nesvobody.

Rozdělte žáky do čtyř skupin, dejte každé skupině velký flipchartový papír a fix konkrétní barvy. Dvě skupiny sepíší všechny asociace ke slovu svoboda, další dvě skupiny ke slovu nesvoboda. Poté, co už je žádné asociace nenapadají, skupiny si papíry vymění tak, že ty, které psaly asociace ke slovu svoboda, budou nyní doplňovat asociace ke slovu nesvoboda. Zároveň provedou v textu jakousi cenzuru a přeškrtnou, s čím nesouhlasí nebo souhlasí nejméně. Pak vraťte papíry původním skupinám, aby zjistily, co jim jiná skupina do papíru doplnila a co škrtnla. Nyní každá skupina prezentuje své postřehy. Na závěr své prezentace představí to, co jim bylo přeškrtnuto a doplněno. Souhlasí s tím? Jaký to byl pocit, zasahovat do cizí práce? A jak se naopak cítili, když někdo zasahoval do jejich práce? Jak se společně domlouvali ve skupině? Cítili se svobodně, mohli vyjádřit svůj názor? Co se jim snadněji definovalo, svoboda, nebo nesvoboda?

Zamyslete se s žáky nad tématem ne/svobody, a to jak v historickém, tak současném kontextu. Cítí se oni sami ne/svobodně? Proč? Svoji vlastní zkušenost mohou žáci vyjádřit textem.

VÝTVARNÁ VÝCHOVA preparovaný obraz

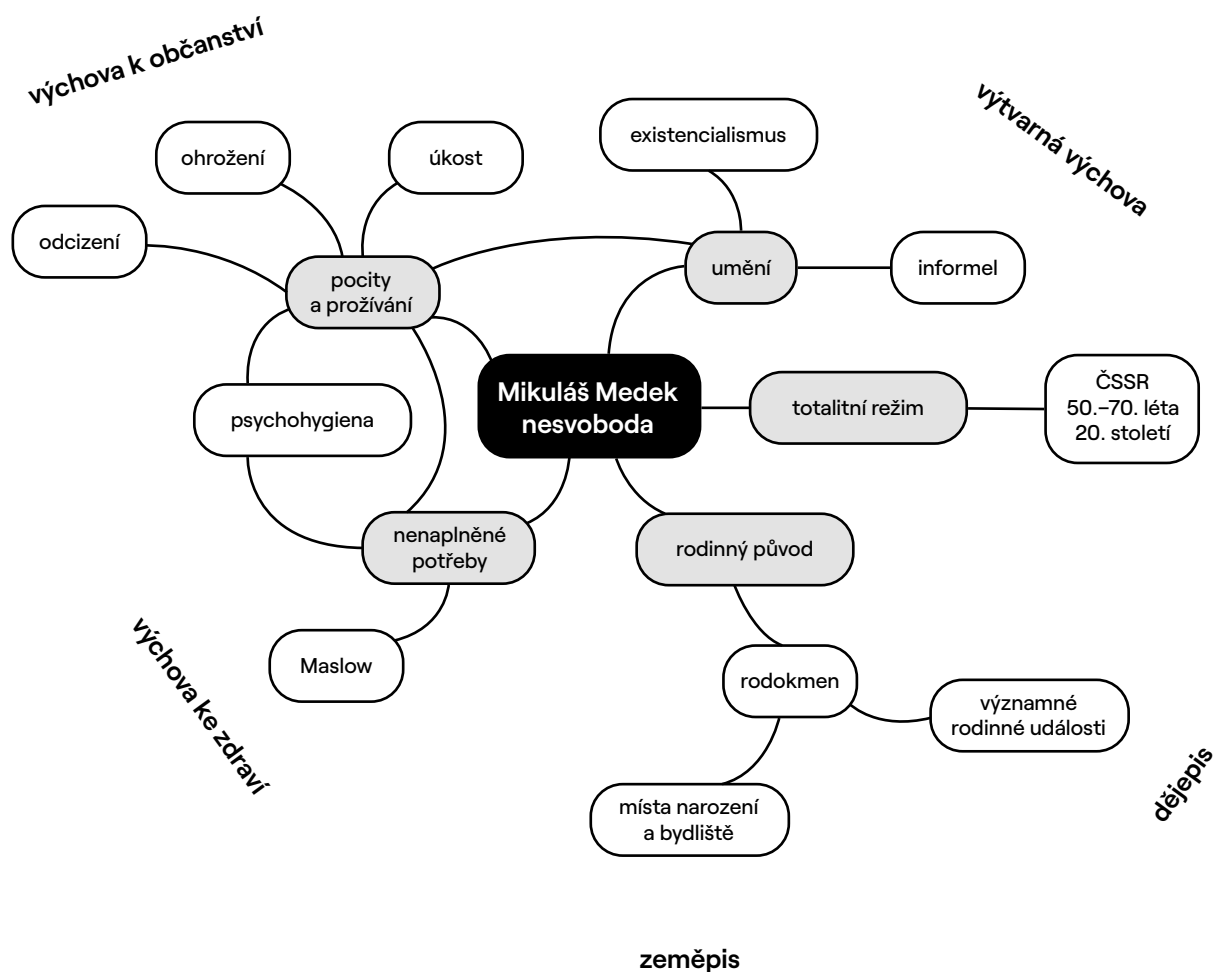
Čas	Cíle žáka/žákyně	pomůcky
2 × 20 minut (+ čas na schnutí)	Pracuje s barvami, míchá je a nanáší ve vrstvách. Pracuje bezpečně s nožem nebo jiným ostrým předmětem. Zachycuje výtvarně své pocity. Inspiruje se tvorbou Mikuláše Medka. Reflektuje své pocity při tvorbě obrazu.	kartony, barvy (latex, tempery), štětce, ostré předměty (nože, jehly...)

Vlastní zkušenost s pocity strachu, ohrožení, nesvobody, vzteku nyní žáci promítnou do svého obrazu ve stylu *Korálového obrazu* Mikuláše Medka.

Jako podklad použijte tvrdší karton. Žáci si vyberou barvy, které nejlépe vystihují jejich emoce, a ve vrstvách je nanášejí na celou plochu obrazu. S barvou žáci pracují jako s blátem, mohou ji smíchat např. i s pískem či sádkou. Po zaschnutí vrstvy barev prořezávají či propichují ostrými předměty, případně je strhávají.

Při reflexi s žáky hovořte nejen o tom, co ve svých obrazech zaznamenali, ale i o tom, jaké pocity měli při samotné tvorbě obrazu a jak na ně působí obrazy ostatních dětí.

NÁVRH PROJEKTOVÉHO DNE S PŘESAHEM DO DALŠÍCH VZDĚLÁVACÍCH OBORŮ

FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY	vzduch	voda
potrava	spánek	teplo
pohyb	BEZPEČÍ	jistota
stabilita	zdraví	přístřeší
peníze	zaměstnání	LÁSKA A SOUNÁLEŽITOST
přijetí	přátelství	intimita a vztahy
SEBEHODNOCENÍ	úspěchy	uznání
úcta	kompetence	KOGNITIVNÍ POTŘEBY
poznání	chápaní	ESTETICKÉ POTŘEBY
řád	krása	symetrie
SEBEAKTUALIZACE	seberealizace – naplnění vlastního potenciálu	SEBETRASCENDENCE
pomáhání ostatním	víra – navázání kontaktu s tím, co nás přesahuje	

DOPORUČENÁ LITERATURA A ZDROJE

HARTMANN, Antonín. *Mikuláš Medek*. Praha: Gema Art, 2002. ISBN 80-86087-34-4.

HARTMANN, Antonín. *Mikuláš Medek: Malířské dílo*. Brno: Dům umění města Brna, 1990. ISBN DU 531.

HARTMANN, Antonín. *Mikuláš a Emila Medkovi: Souvislosti*. Brno: Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích, 2007. ISBN 978-80-85090-72-7.

DRURY, Richard. *Stavy mysli / Za obrazem – Obměny a intervence: Aforismy*. Kutná Hora: Galerie Středočeského kraje, 2019. ISBN 978-80-7056-216-1.

COLLIN, Catherine. *Kniha psychologie*. Praha: Knižní klub, 2014. Universum (Knižní klub). ISBN 978-80-2424-316-0.

ŠTĚRBOVÁ, Veronika – VRÁTNÁ MILITKÁ, Karin. *Antonín Slavíček, Mikuláš Medek*. Kutná Hora: Galerie Středočeského kraje, 2017. ISBN 978-80-7056-000-6.

Psychohygienu

<https://www.bozpinfo.cz/josra/psychohygienu-jako-prevence-pracovniho-stresu>